

21.4.2023 je bil v Štihovi dvorani Cankarjevega doma zadnji iz serije posvetov o viziji kulturne politike, ki jih je z naslovom »[Kultura za prihodnost](#)« pripravilo Ministrstvo za kulturo. V nadaljevanju objavljam svoj referat za ta posvet. Kratica MK pomeni Ministrstvo za kulturo, NVO nevladne organizacije, ZUJIK Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo.

V naši skupini za razvoj stare glasbe ministrico izrecno podpiramo, pripombe tega referata so kritika preteklih vlad, hkrati pa smo prepričani, da bo ministrici dr. Asti Vrečko uspelo marsikaj premakniti na bolje. Treba bo preurediti celoten sistem kulturnega delovanja. Prav tako smo prepričani, da se je s težavami potrebno soočiti, če jih želimo premagati in zato je kritika tega referata potrebna za boljši jutri.

Hkrati je Tjaša Pureber, ki vodi Direktorat za razvoj kulturni politik, že v uvodnem nagovoru pozitivno odgovorila na moja začetna vprašanja. Očitno je, da se je razpoloženje povsem spremenilo, s konkretnimi dejanji je nova ekipa ministrstva pričela že lansko jeseni in z veliko poguma in jasne volje rine skozi to deželo ledu in močvirij, prvi rezultati bodo tudi kmalu vidni. To je jasno.

Referat za posvet 21.4.2023

1. Spoštovana ministrica, uvodoma Vam čestitam k odločitvi, da s posveti po vseh delih države preizprašate sektor, kaj je potrebno storiti za boljšo kulturno politiko. Tega ministri za kulturo ne počnejo prav pogosto. Ti posveti zbudajo veliko upanje na boljše, zato me zanima, kaj bo MK storilo s pripombami sektorja. Jih bo analiziralo? Jih bo objavilo? Bo iskalo rešitve? Bo zapisalo časovnico reševanja? In kako bo vodilo dialog, ki je bil do Vašega mandata na klavrno nizki ravni? Da pripombe ne bodo le lepo zapisane obtičale v predalih.
2. Sicer vprašanj danes ne bom postavljaj in Vaših odgovorov na moje pripombe niti ne pričakujem. Še danes bom svoje objavil na naši spletni strani in bom vesel Vašega komentarja ter pozitivnega in konstruktivnega dialoga. Naslanjam se na izkušnje štirih desetletij razvojnega dela v nevladni kulturi. Pripombe, ki jih je zbralo MK na posvetih do danes, so dragocen dokument časa, zato bi bilo dobrodošlo, da MK izvaja ne le interni ampak tudi javni monitoring, kaj se bo dogajalo s temi pripombami. MK bi lahko tudi nadaljevalo s temi posveti, lahko tudi samo en posvet letno, vsakič v drugem kraju in z možnostjo video povezave med vsemi udeleženci. Pomembno je, da se pogovarjamo in skupaj iščemo pot naprej.
3. Težave sektorja niso le znotraj MK, ampak nanje vpliva tudi počasno sodstvo. Če MK mislilo resno s spremembami na bolje, bi se zmoglo odprto soočiti tudi z nepravilnostmi znotraj samega sebe in jih ne bi zagovarjalo. Namreč, da se soočiš s slabostmi, zahteva pogum. To se mi pod novo ministrico še zdaleč ne zdi nemogoče. Če bi sodstvo delovalo hitreje, bi to še bolj razgalilo težave znotraj kulturnega sektorja, zato je del administracije seveda zadovoljen, da so postopki počasni. Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP) je enak za vse, vendar je diskriminatoren, če ne upošteva potrebe po hitrem reševanju urgentnih primerov. V nekaterih primerih so postopki na sodišču tekli bistveno hitreje. To bi bilo potrebno zakonsko regulirati. Sedanja počasnost sodnih postopkov povečuje stres in izčrpanost prijaviteljev, hkrati pa jih finančno hromi, ker si morajo še tista mala razpoložljiva sredstva iztrgati za sodni postopek namesto za program. Državne sekretarka na ministrstvu za pravosodje je pristojna tudi za nadzor organizacije in poslovanja sodišč. Monitoring delovanja ne pomeni posega v neodvisnost sodstva. Slaba organizacija in počasnost je za neodvisno sodstvo mnogo bolj usodna. Počasnost sodišč je tihi ubijalec slovenske kulture.
4. Glede tranzicije iz blata stagnacije v neko sodobno kulturno politiko bi samo omenil pred kratkim prebran stavek o Lojzetu Veberiču ¹: V 70-ih letih je Lojze v svoji domačiji gostil tudi slikarske kolonije in glasbene tabore. Zaradi nasprotovanja nekaterih »pravovernih« funkcionarjev pri zvezi, ki se niso mogli sprijazniti s privatno iniciativo na področju kulture, je ta dejavnost zamrla. (konec citata). Kulturo je vedno poganjala zgolj osebna pobuda umetnikov, producentov in mecenov, kdaj samostojno, kdaj tudi znotraj institucij, vendar je nikoli ni poganjal sistem kot tak. Sistem potrebujemo kot vlak potrebuje tračnice, lokomotiva pa

¹ https://www.kam.si/vebericeva_domacija/

je iniciativa. Tudi če je ta zelo dobra, bo po slabih tračnicah slabo peljala. V zadnjem poročilu ministrstvu sem zapisal in za tem žal še vedno stojim: Tukaj pa se tiste, ki smo kljub vsemu nekaj zgradili in uveljavili mednarodno ugledne blagovne znamke, pospešeno reže s hladnim skalpelom administrativnega razmišljanja.

5. V spregi frustracij in nestrokovnosti se ruši ugledne blagovne znamke kot so Seviq Brežice, Festival Tartini ali Carmina Slovenica, vrhunske svetovno konkurenčne izvajalce, kot je npr. Slovenski baročni orkester ali individualne umetnike, kot je izjemna sopranistka Petra Vrh Vrezec. Že obstoječe in uveljavljene vsebine je težko obdržati, kaj šele razvijati nove. S pristriženjem perutmi in brezsrarnostjo do doseženih rezultatov MK reže tudi možnosti pridobivanja sredstev na mednarodnih razpisih. To, kar MK počne z uglednimi producenti NVO, je preprosto kulturocid. Od ministrstva pričakujemo in zahtevamo, da ovrednoti dosedanje delo producentov in njihov pomen ter jim omogoči nadaljnje delovanje.
6. Uradniški ceh seveda nujno potrebujemo. Vendar je treba opredeliti njegovo odgovornost. Potrebujemo sistem, kjer bo eksistenca uradništva odvisna od uspešnosti produkcije. Potrebujemo uradništvo, ki se bo tega zavedalo in to podpiralo. Potrebujemo uradništvo, ki bo podpiralo razvoj in osebno spodbujalo razcvet sektorja. Potrebujemo uradništvo, ki bo negovalo empatijo do uspešnih programov in projektov in bo pripravljeno za to storiti tudi kaj več. To je podobno kot v prometu. Za varno vožnjo ni dovolj le upoštevanje predpisov, ampak tudi odnos do soudeležencev. Največ nesreč povzroči aroganca, alkohol in prehitra vožnja sta le posledica in ne vzrok. V kulturi ni nič drugače.
7. Minister Poznič mi je aprila 2019 povedal, da ima MK za 2 mio EUR obveznosti po nalogih sodišča. Pri tem je treba upoštevati, da je nevladni sektor finančno in psihološko izčrpan, da dela na meji in da je postopek preko sodišča za marsikoga predrag, prepočasen in prenaporen. Zato se večina prijaviteljev na nepravilnosti ne pritoži, kar pomeni, da je finančne, poslovne in moralne škode še veliko več. Tudi to je del politike izčrpavanja NVO sektorja. Nastalo škodo bi morali pokrivati tisti, ki so jo povzročili. Nevzdržno je, da škodo slabega in nestrokovnega ocenjevanja nosi prijavitelj. In to odgovornost bi bilo potrebno vpeti v sistem.
8. Zdi se, da je nova strokovna komisija podobno nestrokovna kot prejšnja in da je njeno delovanje edina šibka točka nove politike. Lepo je, da zagovarjate strokovnost in neodvisnost komisije, vendar to izpodbijajo sodni primeri, dokler so sodišča še neodvisna. Obvezno izobraževanje, predvideno v 9. členu pravilnika, bi bilo potrebno dopolniti s permanentnim pravnim izobraževanjem ali komisijo dopolniti s člani, ki imajo ustrezno pravno znanje. Nikjer nisem zasledil, da komisija ne bi smela zahtevati pogovora s prijaviteljem, če se znajde pred vprašanjem, ki ga ne zna dobro oceniti. Strokovna komisija bi morala ocenjevati, koliko prijavljeno ustreza razpisnim zahtevam, ne pa, da piše kritiko in vnaša pripombe, ki ne vzdržijo preizkusa. Razpisno besedilo pa bi moralo eksaktno opredeliti razpisne pogoje. Če je eden dveh državnih sekretarjev na Ministrstvu za pravosodje pristojen za nadzor organizacije in poslovanja sodišč, ni verjetno prav nič v nasprotju z neodvisnostjo strokovne komisije, da bi oceno strokovne komisije pred njeno potrditvijo pregledala pravna služba ministrstva in komisijo opozorila na nepravilnosti. Strošek take kadrovske obremenitve MK je bistveno manjši od škode, ki jo povzročajo nekorektne ocene komisije. Neodvisnost ne pomeni, da lahko delaš neumnosti in jih še zagovarjaš. To je zloraba instituta komisij.
9. Nujna je uvedba hearinga. Preden MK izda odločbo, bi moral imeti prijavitelj možnost pripomb na oceno. Po 113. členu ZUJIK lahko minister zavrne predlog komisije, vendar nikjer ne piše, da se ne bi smel posvetovati s prijaviteljem in upoštevati njegovih pripomb. Ta člen je bil spisan dobronamerno v izogib avtoritarnosti ministra, ne preprečuje pa avtoritarnosti komisije. Če MK zavrne predlog komisije, bi moralo upoštevati argumente prijavitelja, hkrati s tem pa strokovno komisijo seznaniti z odgovornostjo in za nekorektne ocene opredeliti sankcioniranje. Da se članu komisije, ki ne sledi določilom pravilnika, ne zaupa več in se ga odslovi, je premalo. Če je škoda povzročena, bi jo morali v takem primeru poravnati tisti člani komisije, ki so jo povzročili.
10. Nujna je zgodnejša objava razpisov. Prijavitelj mora dovolj zgodaj vedeti, koliko razpisnih sredstev ima na razpolago. V letih 2018-2020 smo se prijavili na pet razpisov MK. Pri vseh petih je odločba prišla, ko

smo program že pričeli, pa smo poletna prireditev. Povprečno je bila odločba izdana 46 dni po začetku programa, pri treh je bila odločba kljub dobri prijavi zaradi nekorektne ocene strokovne komisije negativna. Potem pa delaj. Možnost nekega kolikor toliko urejenega načrtovanja je v teh pogojih povsem nemogoča. Uradno smo krivi prijavitelji, saj da se ne zavedamo, da razpis še niso odobrena sredstva, da sami tvegamo in se ne prilagajamo možnostim. Trenutno je manj kot 4 mesece do začetka našega letošnjega festivala in še vedno ne vemo, kje smo glede sredstev.

11. Nekorektno odločanje strokovne komisije, odsotnost hearinga, odločbe, ki kot edino možnost pritožbe navajajo tožbo na sodišče, počasnost sodnih postopkov: to v medsebojni navezi ni nič drugega kot politika izčrpavanja, uničevanja in namernega izključevanja. Kot sem že rekel: kulturocid. Ta politika svojo najboljšo NVO produkcijo pušča krvaveti z željo, da bi izkravela. Zasebna iniciativa, ki ima rezultate, še danes, tako kot v sedemdesetih pri Veberiču, moti to politiko. Še posebej takrat, ko so rezultati boljši in prodornejši, kot jih je ta politika predvidela.
12. Nujno je v kulturnem proračunu zagotoviti kvote za sofinanciranje programov NVO.
13. 102. člen ZUJIK, to je sofinanciranje zgolj preko razpisov in pozivov, v bistvu pomeni, da lahko MK objavi tudi zelo omejena sredstva, s katerimi kaj več ni mogoče narediti. Pri majhnih ali premajhnih sredstvih pa je težko slediti smernicam in zahtevam kvalitete in razvoja. Na nek način postaja perverzno, ko se primerja zahteve razpisa in razpoložljiva sredstva. Da bi MK pogledalo, kaj producenti NVO lahko pripravijo in bi v predhodnem dialogu z njimi poiskalo obseg sofinanciranja programov, sedanji zakon ne omogoča. S takim sofinanciranjem na osnovi predhodnega posveta bi MK močno podprlo produkcijo NVO.
14. Treba je pogledati, zakaj je 102. člen tak, kot je. Je to samo delitev nekega preostanka, ko se NVO-jem nameni tisto, kar je ostalo po sofinanciranju javnega sektorja? Pač, toliko imate in zdaj za to napravite čim več. Če razpis omogoča 70% sofinanciranje pri najvišji možni subvenciji 10.000 EUR, to predvideva vrednost projekta okrog 14.300 EUR, pri čemer pa vsaka organizacija lahko prijavi le en projekt. Seveda ima vsak prijavitelj tudi druge vire sofinanciranja, vendar je očitno, da je to namenjeno manjšim projektom. Če je delovno mesto bruto-bruto letno manj kot 20.000 EUR, verjetno kršimo zakonodajo. Kateri javni zavod bi lahko posloval pod takimi pogoji? Rekli boste, saj je programski razpis. Na področju glasbe je zadnji programski razpis sofinanciral največ 12 prijaviteljev, javnih zavodov pa je 196 ².
15. Če menimo, da zahteva po večjem in stabilnejšem sofinanciranju NVO pomeni napad na javne zavode, potem smo zagotovo na močno zgrešeni poti. Sofinanciranje NVO bo ustrezno urejeno, ko si bodo javni zavodi želeli, da se reorganizirajo v NVO.
16. Eventualno podvajanje prijavljenih računov mora ugotavljati izključno finančna služba s pregledom finančne dokumentacije zahtevkov. Administracija se izgovarja, da se podvajanju izognemo z razpisi, kar je smešno. V primeru iz leta 2018 je UpS pritrdilo nam, ampak zaradi pingponga med UpS in MK in počasnosti UpS ta primer še danes ni zaključen.
17. MK ima odgovornost do sofinanciranja kulture iz javnih sredstev. To naj bi ohranjalo vrednote in dobro kulturno sceno, ker je pri kapitalu pač drugačen ustanovni interes ter gleda in podpira z drugega zornega kota. Za boljši izplen kulturnega denarja bi bilo potrebno čim bolj izenačiti pogoje dela vseh štirih nosilnih stebrov: javnih zavodov, nevladnega sektorja, samozaposlenih in ljubiteljske dejavnosti. V javnem sektorju bi veljalo poenostaviti administrativne postopke. Večkrat slišim, lahko tebi, ker lahko samostojno odločaš. Če je temu tako, zakaj se potem javni zavodi ne reorganizirajo v nevladni sektor?
18. Med organizacijami vseh štirih stebrov bi bilo potrebno primerjalno beležiti in javno objaviti prihodke in odhodke po postavkah: delo, delovanje, program in investicije. Javnost porabe in pridobivanja sredstev bi med državljani povečala razumevanje kulture in utrjevala njen pomen.

² <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Ustvarjalnost/Storitve/Evidenca-javnih-zavodov-na-podrocju-kulture/Evidenca-JZ-julij-2021.pdf>

19. V sektorju je nujno okrepiti zavedanje o pomenu sobivanja omenjenih štirih stebrov. Deklarativnost kot taka je neučinkovita. Če bi MK beležilo in javno objavilo statistiko, koliko prihodkov in odhodkov nastaja med organizacijami teh štirih stebrov, bi bilo to mnogo bolj učinkovito sredstvo za dobro medsebojno sodelovanje kulturne scene.
20. Da je MK ustanovilo Direktorat za razvoj kulturnih politik, je odlična poteza. Pogrešam pa Direktorat za ekonomske spodbude, ki bi si v navezi z ekonomsko stroko prizadeval za spodbude sofinanciranja iz zasebnih virov in bi bil tudi svetovalne narave kulturnim producentom za boljše črpanje evropskih sredstev.
21. Prav tako bi bilo treba pregledati, kakšen je vpliv uradništva na odločanje komisije. Posamezne informacije zbujajo dvom v neodvisnost komisije, je pa to težko dokazati, ker ne vemo, kaj vse se dogaja po hodnikih in telefonih. Nepravilnosti bi lahko ocenila le dobra kriminalistična ali parlamentarna preiskava in drugi nadzorni postopki, kar sem brez vidnejšega odziva zahteval v Pozivu političnim strankam. Če minister Simoniti evidentno laže sodišču, je to problem preteklega mandata, ker pa pripravljavci tega spisa verjetno še danes vedrijo na MK, je to tudi problem sedanjega mandata.
22. Menim tudi, da bi morale biti komisije bistveno bolje plačane (ura računalničarjevega dela je 50 EUR), hkrati pa zavezane odgovornosti. Komisije ne smejo delovati kot nek ljubiteljski aparat.
23. Predvsem pa je potrebno razviti sistem, ki bo demokratičen. Še pred kratkim sem na enem ministrstvu in to precej zgoraj slišal: saj veš, da še vedno velja Quod licet lovi, non licet bovi.
24. Hvala za pozornost in potrpljenje temu nekoliko daljšemu prispevku. Ta bo še danes objavljen na naši spletni strani. Vesel bom, če bo MK moje pripombe upoštevalo in če bodo prispevale k nadaljnjemu razvoju dialoga. Ministrico v naši skupini podpiramo in ji želimo uspešno delo v prihodnjih sedmih letih mandata.

Klemen Ramovš